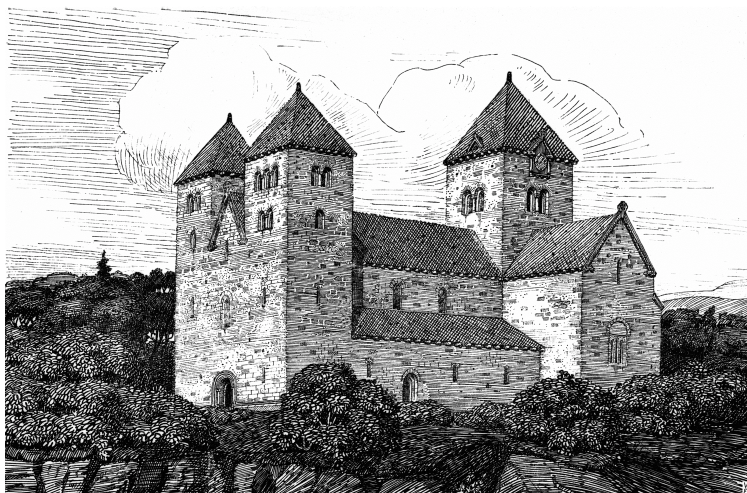

"FORBUDTE OFRINGER PÅ HEMMELIGE STEDER"

Undervisningsmaterieell i forbindelse med skolebesøk og omvisning knyttet til utstillingen

"TAMA offergaver og kriserite" i domkirkeruinene på Hamar 22. August – 18. Oktober 2009.

Informasjon til læreren:

Historien om *Sølvsfingerringen på Domkirkeodden* (nedenfor) er egnet som etterarbeid etter utstillingsleders og deltakende kunstners besøk på skolen, eller etter at elevene har fått omvisning i utstillingen. Teksten er tilpasset elevenes språk og kunnskapsnivå og kan leses for elevene som den står skrevet. Det er også laget en billedserie i Powerpoint som illustrerer historien. Billedskiftene er markert i teksten. Bildene finnes på nettsiden <http://www.terje-storli.net/>

De lærerne som ønsker mer bakgrunnsinformasjon kan finne det i utstillingskatalogen på: http://www.terje-storli.net/pdf_katalog/tama_hele.pdf Katalogen er rikt illustrert og har tekster med bakgrunnsstoff som kan videreformidles til elevene. Det anbefales å lese:

• TAMA – en viktig del av vår uvitenhet	s 9
• Å legge sitt øre mot bakken	s 11
• Hamardomen	s 13
• Den enes tro er den andres overtro	s 15
• Kunst og lovegaver – billedtradisjon og kriserite	s 16
• <i>Passio Olavi</i> – lovegaver og mirakler i Nidaros	s 29

Historiene fra *Passio Olavi* (s 29) kan leses for elevene som de står. De er opprinnelig skrevet av erkebiskopen i Nidaros på slutten av 11-hundretallet og er korte vitnesbyrd om dramatiske hendelser som førte til at folk ga votivgaver til kirken. Tekstene er tilpasset elevene.

Utstillingen i Domkirkeruinene på Hamar viser europeiske offergaver (votivgaver, lovegaver) sammen med arbeider av norske kunstnere laget spesielt for denne utstillingen.

Utstillingen vil ikke bare kunne gi elevene kjennskap til middelalderens religiøsitet og de motsetninger og strider som toppet seg med reformasjonen. Den kan også aktualisere og gi grunnlag for kunnskap om dagens situasjon: Vi kan ikke i dag i samme grad som før snakke om "nordmenn"

som en homogen gruppe med felles oppfatninger og livssyn. Globalisering, migrasjon og innvandring gjør oss til verdensborgere. "Vi" - er i dag nordmenn med stor variasjon i religion og livssyn.

Disse offergavene er en lite kjent del av våre pilegrimstradisjoner, som ble forbudt under reformasjonen. Selv om tradisjonen fortsatte i århundrer en rekke steder over hele landet, var motstanden så sterk at den omsider forsvant. I dag er denne skikken ukjent for de fleste nordmenn, bortsett fra blant de som har bakgrunn fra innvandring. Den praktiseres i Europa blant katolikker og ortodokse. Det er også få som er klar over hvordan denne skikken med røtter tusenvis av år tilbake i tid, også i dag praktiseres over store deler av verden.

Historien om *Sølvfingeren på Domkirkeodden* inneholder en rekke elementer som sammen med en omvisning i utstillingen innbyr til videre arbeid omkring tema som opptar og engasjerer barn og ungdom. Fortellingen er bygget på museets egen tekst. Den kan leses for elevene slik den står nedenfor, eller gjenfortelles. Bildene som er samlet på en Powerpoint-fil som også er tilgjengelig på denne nettsiden. Billedskiftene er markert i fortellingen med [blå skrift](#).

TIL LESING FOR ELEVENE:

Powerpoint: Bilde 1: Gresk votivgave fra dagens bruk.

Sølvfingeren på Domkirkeodden

Har du hørt om fingeren av sølv som ble funnet i en sprekk mellom steinene i de gamle ruinene på Domkirkeodden? Det var en elev på Hamar katedralskole som fant den merkelige gjenstanden. Han het Kesar Johannesen. Fingeren var laget av sølv og var like stor som en virkelig finger. Kesar tok den med seg og ga den til læreren sin.

Bilde 2: Sølvfingeren

Det er over åtti år siden Kesar fant sølvfingeren mellom steinene i kirkeruinene. Verken han eller læreren hans forsto hvorfor noen hadde gjemt en slik underlig gjenstand mellom steinene i domkirkeruinene, heller ikke hvor lenge den hadde ligget der. Fingeren kom ikke fra en statue eller skulptur. Noen hadde av en eller annen grunn laget en finger av sølv og gjemt mellom de store steinene.

Bilde 3: Tegning av domkirken

De gamle ruinene var alt som var igjen av en kirke som engang hadde stått der. Den hadde vært så praktfull og så stor at folk som da bodde i området aldri hadde sett maken. På den tiden måtte man reise i dagevis for å se noe som var like imponerende. Under gudstjenestene var det plass til over tusen mennesker i denne domkirken, og innvendig var kirken utstyrt med de vakreste bilder og utsmykninger.

Da svenske soldater for fire hundre og femti år siden angrep borgen og den lille byen som lå i nærheten, ble dette storslåtte byggverket ødelagt av brann. Borgen ble ødelagt og byen forlatt. Den store domkirken ble liggende i ruiner.

Bilde 4: Maleri av ruinene

I mange hundre år lå restene etter den store kirken slik. Det ble aldri gjort forsøk på å sette den i stand igjen. Når folk på gårdene i nærheten ville bygge seg grunnmur på huset sitt, hendte det at de tok med seg de fine steinene som var hugget for kirken og hadde vært en del av den.

Bilde 5: Foto av ruinene

Etter at skolegutten Kesar fant den merkelige sølvfingeren mens han lekte blant steinene i kirkeruinene, skjedde det en del ting som folk syntes var merkelige og mystiske. Det fortelles at stakkars Kesar døde kort tid etter at han fant sølvfingeren. Læreren hans ga den da til bestyreren på museet i Hamar i Hamar, Didrik Grønvold. Men snart døde også Didrik Grønvold. Da en kvinnelig forsker i Oslo mottok sølvfingeren for å undersøke den nærmere, ble også hun syk og døde kort tid etter. Sølvfingeren ble fraktet tilbake til Hamar og stilt ut på museet slik at folk kunne se den. Men fingeren som nå var berømt og beryktet, ble stjålet. Det sies at den dagen fingeren ble funnet og brakt tilbake til museet skal også hesten som holdt til der ha dødd. Derfor kalte folk den for djevelens finger.

Da moren til Kesar var blitt en gammel kvinne, ga hun i hemmelighet mange penger i gave til museet på Domkirkeodden, hvor hennes sønn mange år tidligere hadde funnet sølvfingeren. Kanskje mente hun at dette var bra for Kesar. Noen år senere ble fingeren enda en gang stjålet fra museet. For å skremme tyven skrev avisene at det kunne være farlig å ha sølvfingeren. Og en morgen, ett år etter at den var stjålet, ble sølvfingeren funnet utenfor døren til museet, nypusset og uskadet.

Bilde 6: Sølvfingeren i monter.

I virkeligheten var disse merkelige og tragiske hendelsene ikke annet enn tilfeldigheter som ikke hadde noe som helst med sølvfingeren å gjøre. Men når vi ser på hvordan folk reagerte på alt dette merkelige som skjedde, viser det hvor overtroiske vi kan være og hvor spennende vi synes det er å fantasere over skrekkelige ting.

I dag er det nok ingen som lenger er redde for den merkelige sølvfingeren som står i museet på Domkirkeodden. Selv om vi fortsatt ikke kjenner hele historien, er den nok ikke fullt så skrekkelig som mange kanskje har trodd. I stedet for å ta livet av folk og fe, er fingeren antakelig laget av et menneske som selv har fått sin egen finger skadet. For å få hjelp til å helbrede fingeren sin, har han bedt om hjelp av guddommelige makter og lovet at dersom de ville hjelpe ham med å helbrede fingeren, så skulle han lage en finger i sølv og gi den i gave som takk.

Sølvfingeren la han mellom steinene i kirkeruinene fordi han mente at den da ville være i nærheten av Guds helbredende kraft. Han trodde at dette ville hjelpe til å gjøre fingeren frisk. Vi vet ikke hvor lenge den hadde ligget der før Kesar fant den.

Når folk ble syke i gamle dager kunne de be om hjelp fra Jesus og Jomfru Maria, men også fra helgener eller andre guddommelige krefter for å få hjelp. Samtidig lovet de gjerne å gi en gave som takk dersom de fikk hjelp til å bli friske. Gaver av mange slag ble derfor gitt for å få hjelp av de hellige makter eller som takk for hjelp i sykdom og problemer av alle slag. Folk tok gavene med seg til steder som var hellige for dem. Det kunne være et spesielt tre, en kilde, en kirke, eller et bilde i en kirke. Folk trodde også at skulpturen av Jesus som henger på veggen i Røldal kirke, kunne hjelpe dem til å bli friske.

Bilde 7: av det hellige krusifikset i Røldal kirke

Men det ble stor uenighet og stridigheter om slike offergaver på den tiden. De som hadde makten i vårt land syntes ikke at dette var noen god måte å be om hjelp på. Derfor ble det bestemt at det var ulovlig å love å bruke slike gaver til å bli hjulpet i livets vanskeligheter. Mange steder fortsatte folk allikevel å gi slike offergaver for å bli friske fra sykdom eller andre plager. Men de som bestemte i landet beskyldte folk for å være latterlige og dumme. Prestene sa at slike gaver bare var tåpelig gammel overtro fra tiden før kristendommen kom til landet. Derfor var det etter hvert knapt noen som lenger fant på å gi slike offergaver i vårt land, og til slutt ble denne skikken med offergaver nesten helt glemt.

Når slike ofringer ble forbudt i vårt land, var det mange andre land i Europa og resten av verden hvor det var tillatt. I store deler av verden er det fortsatt helt vanlig å gi slike gaver når man trenger hjelp i sykdom og nød.

Selv om folk i vårt land ikke gir slike offergaver i dag, er det nok ingen som synes dette er så forferdelig galt. Mange er også nysgjerrige etter å vite hvordan de ser ut og hvorfor folk andre steder i verden fortsatt gir slike gaver for å få hjelp i livets vanskeligheter. Det er ingen som vet hvor det er blitt av alle offergavene som folk i gamle dager ga i vårt land. Derfor er det laget en utstilling hvor du kan se offergaver som kommer fra andre land i Europa. Utstillingen vises fram i domkirkeruinene; der hvor Kesar Johannesen fant sølvfingeren.

Offergavene som vises frem på utstillingen er små figurer i voks og bilder i tynne sølvplater. Dersom gaven forestiller en finger, forstår vi at den er gitt av et menneske som har bedt om hjelp for å få fingeren sin helbredet. Dersom gaven forestiller et øye, er det fordi noen har skadet øyet sitt. Derfor viser gavene alle slags vanskeligheter som har fått folk til å be om hjelp. I tusenvis av år har folk over hele verden gitt slike gaver til guddommelige makter når de trenger hjelp til å komme seg gjennom sykdom og ulykker.

Bilde 8 - 18: Votivgaver fra dagens Europa

Bilder av voksgaver og metallrelieffer. Bilde av 2500 år gamle lovegaver fra Italia og 5000 år lovegaver fra Kreta.

Offergavene som nå vises frem i Domkirkeruinene er figurer eller bilder. Derfor ble mange kunstnere spurt om de ville lage bilder som viste hva de tenkte og følte når de fikk se offergavene og fikk høre om dem. De har laget mange bilder og skulpturer som nå er utstilt i domkirkeruinene sammen med offergavene.

Bilde 19: "Liggjande, lyttande" av Gunnar Torvund

Folk er fortsatt uenige om det går an å bli frisk og helbredet ved å gi slike offergaver. Kanskje blir man aldri enige om det nytter å få hjelp på denne måten. Det er heller ikke godt å vite hvorfor stakkars Kesar døde, eller hva som kunne ha hjulpet ham til å bli frisk, men i dag er alle enige om en ting: Det hadde i alle fall ingen ting med sølvfingeren å gjøre.

Siste bilde 20: Hamardomen i dag

Spørsmål til diskusjon:

1. Gå gjennom bildene fra nr 8-18. Offergavene på bildene er fra Hellas og Tyskland. Når du ser på bildene; hva slags problemer tror du de som ga disse offergavene hadde?
2. Tenk deg at du hadde en venn som hadde vanskeligheter og at du ville hjelpe med å lage en slik offergave. Hvordan ville den ha sett ut?
3. Hva tror du det var som hadde skjedd med han som fikk laget sølvfingeren og lagt den mellom steinene i domkirkeruinene? Tror du fingeren ble helbredet?

Rettigheter:

Katalogens nettutgave og dette undervisningsmaterialet skal ikke brukes til kommersiell utnyttelse uten etter avtale med Terje Storli t.storli@online.no, tel 22 20 62 73.